

Микола ГЕЛЕТЮК

ОСНОВНІ АСПЕКТИ БАГАТОКОНФЕСІЙНОСТІ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ З ПОЗИЦІЙ БОГОСЛОВ'Я

У статті висвітлено основні аспекти багатоконфесійного життя сучасних релігійних організацій з позицій богословської науки. Розкрито роль основних конфесій та релігійних організацій, які діють в Україні та їх значення для духовного життя сучасної України, а також роль священнослужителя у збереженні християнської ідентичності; зацентовано на новітніх засобах впливу на душі людей та розглянуто сучасні методики християнізації. Крізь призму теології проаналізовано значення сучасних релігійних організацій та віросповідань в соціумі.

Ключові слова: *пастирське служіння, багатоконфесійність, секта, церква, організація, віросповідання.*

Постановка проблеми. Згідно з Конституцією України, кожна людина має право на сповідування будь-якої релігії. Демократизація суспільного життя та ідеологічний плюралізм позначилися і на релігійній карті нашої держави. Релігійний вибір проявляється у двох аспектах: перший стосується проблем самовизначення людини, її самореалізації в смисловому контексті певної релігії – свобода віросповідання; другий стосується соціальних та правових можливостей функціонування Церкви, релігійних об'єднань, громад вірян, окреслюючись поняттям свобода церкви.

Церква практично відокремлена від держави, де остання не втручається у справи релігійних організацій, а ті, відповідно, знаходяться осторонь діл урядових, діючи у правовому полі. Такий стиль державно-церковних відносин склався в Україні, США, Франції.

Окрім непорозумінь між православними та греко-католиками, що притаманне для Західної України, в релігійному житті українців має місце непорозуміння між власне православними різних юрисдикцій. Єдність між православними, наявність в Україні Єдиної Помісної Православної Церкви – ось найактуальніше питання, яке сьогодні турбує як священників, так і мирян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи попередні джерела, варто виокремити, що ці питання порушує доктор богословських наук Віктор Бедь та доктори філософських наук Олександр Саган і Анатолій Колодний.

Мета статті – висвітлити основні конфесії та релігійні організації, які діють в Україні та їх значення для духовного життя сучасної України.

Завдання: висвітлити роль священнослужителя у збереженні християнської ідентичності; вказати на новітні засоби впливу на душі людей; розглянути сучасні методики християнізації.

Наукова новизна полягає у спробі систематизації сучасних релігійних організацій та сект. Оскільки в суспільстві ХХІ століття, число новітніх конфесій збільшується, перед священниками постає ряд викликів на які

потрібно реагувати, задля збереження духовності і віри, а також з позицій плюралізму розглянуто роль християнських церков у збереженні християнської ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння проблеми конфесійності варто звернутися до історії України та історії Православної Церкви. Православ'я в Україні пережило в ХХ ст. кілька важливих етапів свого розвитку, що відбувалися під впливом певних соціальних змін в українському суспільстві, причому ці зміни торкнулися не лише інституційних форм православ'я (церковна організація, юрисдикція тощо), але й богослів'я, що вплинуло на внутрішньо-православні відносини. Загальною характеристикою цих етапів може стати виступ професора І. Власовського на одному із Соборів УАПЦ у грудні 1947 р.: “Як часто бракує навіть посеред нашої інтелігенції ясного і одностайного погляду на церковну справу, що призводить до сумних наслідків, коли церковно-релігійний фактор, замість того, щоб цементувати нас, як націю, нас розбиває і ділить” [6, с. 61].

Прояви нетерпимості на релігійному ґрунті негативно позначаються на загальному суспільному житті, ускладнюють і так непросту ситуацію в усіх сферах суспільства. Внаслідок цього великий духовно-моральний потенціал церков, який можна було б використати на благо народу, залишається нереалізованим. Стурбованість і занепокоєння широкої громадськості викликає стан сучасних міжконфесійних та внутрішньоконфесійних відносин на теренах України, які часто породжують різні чвари і навіть переростають у відверті конфлікти [3, с. 7].

Питання досягнення церковної єдності на українських землях турбувало багатьох вітчизняних мислителів і державних діячів у різні історичні епохи. Адже відсутність єдиного справжнього українського церковного центру дуже часто негативно позначається на невдачах у державницькому поступі українців. На нашу думку, одним з найбільш недосліджених на сучасному етапі залишається історіософська концепція церковного консерватизму В'ячеслава Липинського. Цей мислитель, активний громадський діяч. Конституціоналіст і безпосередньо державний діяч розробив цілісну концепцію досягнення українцями омріяної Помісної Православної Автокефальної Церкви.

В'ячеславу Липинському вдалося створити цілісну порівняльну концепцію українського державотворення, побудовану на принципах українського традиціоналізму. Вчений комплексно досліджує основні чинники, які сприяють утвердженню української державності та примноженню національних ідей українського народу. Наскрізним положенням вітчизняного консерватизму є національна самоідентифікація українців шляхом збереження і примноження історичних традицій, що синтезує матеріальний і духовний потенціал українства. У таких суспільно-політичних умовах можна досягти єдиної ідеологічної доктрини відродження Великої української держави, заснованої на успішному державницькому

досвіді козацько-гетьманського періоду та соціально-духовних орієнтирах хліборобського класу.

Незважаючи на всю прогресивність консервативної концепції В. Липинського до умов його історичної епохи, у переважній більшості консерватизм вченого не знаходить серйозного відбитку в сучасних процесах розвитку української держави та суспільства. Водночас, зважаючи на міждисциплінарний характер досліджень вченого, значна частина консервативних ідей є предметом наукового зацікавлення у вітчизняній науці. Крім того, політико-правові та релігійно-церковні тенденції сучасного вітчизняного державотворення часто перегукуються з консервативними конструкціями В.Липинського щодо побудови самостійної України та самодостатньої Української Православної Церкви.

Серед основних напрямів консервативних пошуків В. Липинського, які залишили значний слід у вітчизняній науці можна виділити наступні:

- концепція незалежницького українського державотворення, що спирається на історичні традиції та сучасні державницькі конструкції;
- комплексний підхід до інтеграції українського соціуму шляхом подолання конфліктів на соціальному, політичному та церковному ґрунті;
- теорія елітизму, за якою розроблений механізм добору та ротації керівних кадрів у державі за принципом відстоювання національних інтересів;
- концепція легітимності влади – державна влада є суспільно визнаною виключно у випадку прагнення еліти до створення незалежної української держави та підтримки стабільного її розвитку;
- теорія досягнення єдності християнських церков в Україні, при умові обов'язкового збереження національних інтересів українського народу.

Важливим здобутком традиціоналізму В. Липинського є відстоювання ідеї виключно незалежницького майбутнього України.

Вчений став фактично одним з перших вітчизняних мислителів і громадсько-політичних діячів у нову епоху, який наголосив, що у форматі самостійної української держави повноцінно можуть бути збережені національні інтереси народу. Специфікою історіософського вчення В. Липинського стало заперечення революційних методів досягнення сталого державного поступу. Натомість відродження українських державницьких ідей вважається можливим шляхом цілеспрямованого впливу аристократичної еліти на суспільство з метою повернення до національних традицій. На думку вченого, система національного буття українців може бути досягнута за виконання аристократичною елітою декількох умов:

- 1) суспільна консолідація всіх прошарків довкола національних ідей, які сповідує аристократична еліта;
- 2) відродження і примноження традиційного українського землеволодіння (старшинсько-дрібношляхетського), що суттєво зменшить вплив московського та польського господарювання;
- 3) перехід від мілітаризованої організації влади і суспільства в період козаччини до державної влади з міцною самоврядною системою [2, с. 74]. У

власному проекті держави В.Липинський спирається на засадничі основи традиціоналізму, при цьому прагнучи поширювати в українському політикумі модерністські підходи до організації державного та духовного життя. Одним із найбільш дієвих владних інструментів є оформлення опозиційних сил у державній системі врядування. У випадку недотримання владою норм моралі та відходу від християнських основ людського співжиття саме опозиція повинна стати плюралістичним елементом зниження рівня конфліктності в суспільстві. Інститут опозиції формує конкурентний механізм добору політичної еліти, зберігаючи основи державного управління національною аристократією.

Проектуючи підходи В. Липинського до значення опозиції у суспільно-політичному сегменті, на сучасні процеси державотворення в Україні, помітною є необхідність збереження впливових альтернативних ідеологічних центрів. Передусім, для України пострадянського зразка мова йде про дотримання основ плюралізму при доборі політичної еліти, щоб не еволюціонувати у бік диктатури. Багатоманітність думок породжує конкуренцію у матеріальній і нематеріальній сферах людської діяльності. Хоча незмінними залишаються вимоги у дотриманні законів Божих правлячою елітою та підпорядкованою суспільною більшістю. В. Липинський сповідує традиціоналізм, не будучи прихильним до демократичних принципів врядування. З іншого боку, консерватизм вченого спирається на політичну та соціальну конкуренцію, відстоюючи ліберально-демократичні правила. Зважаючи на окреслені особливості консерватизму мислителя, слід констатувати наступне: “...як парадоксально, серед усіх політичних мислителів саме антидемократ В. Липинський був найпослідовнішим плюралістом” [2, с. 75].

Концепція елітизму В.Липинського стала наскрізною для конструкції прогресивної моделі українського державотворення. З позицій консерватизму вчений наголошує, що у суспільстві паралельно вживаються два соціальні класи, покликані виконувати різні громадянські функції – управляти (національна еліта) та підкорятися (керована суспільна більшість). Відповідальність за майбутнє української держави, передусім покладається на аристократичну еліту, яка визначає загальну стратегію одержавлення українського народу. У середовищі правлячої еліти продукуються основні політичні та соціальні цінності нації, в основі яких прадавні традиції українства. Фактично аристократичний клас, який включає найбільш достойних представників всіх соціальних страт, визначає цивілізаційні, культурні та моральні цінності української нації. Більшою мірою, морально-духовні пріоритети українців мають бути сформовані за традиційними Законами Божими, які сповідує та примножує Українська Церква.

Крім загальної генези політичної еліти В. Липинський значну увагу приділяє функціональним характеристикам, яким повинен відповідати правлячий клас. Основним критерієм дієздатності української аристократії є здатність реалізувати національну ідею у державній і духовній площині, трансформували український народ у повноцінну націю. По відношенню до

ефективності української еліти вчений відмічає, що “мірилом її сили і вартості являється не її “оригінальність”, “об’єктивність”, “науковість”, “логічність”, а здатність підіймати живих, реальних людей на творчі громадські діла ... доказу всякої соціальної теорії більше варте одне добровільно віддане за неї людське життя, ніж сотні науково написаних томів” [4, с. 117]. З іншого боку, незважаючи на всі намагання політичної еліти, виключно кожен індивід повинен визначитись з якою державою він себе ототожнює. Громадянин повинен усвідомлювати міру своєї відповідальності за майбутнє власної держави. В.Липинський пише: “...щоб люде віддавали за якусь соціяльну теорію своє життя, вона мусить бути для них усвідомленою, вона мусить захоплювати їх образом, який вона викликає в їх душах і який відповідає їх стихийному ірраціональному хотінню ... мусить бути сформульована в живім – усвідомлюючім слові, здатнім порушувати стихийне хотіння людей” [4, с. 117].

Беручи за основу концептуальні положення елітизму В.Липинського, слід відмітити, що сучасний неоднозначний шлях української нації до консолідації зумовлений неможливістю українців виробити власну національну еліту на початку 1990-их років. З відновленням незалежності України повинна була з’явитись нова національна еліта, яка змогла б об’єднати молоду українську націю під гаслами єдиної національної держави. Провідна правляча верства мала сформувати державницькі ідеали, які формують світогляд кожного громадянина України і сприяють відстоюванню національних інтересів українців. У підсумку на початковому етапі державотворення в Україні сформувався гібридний варіант політичної еліти, яка слугувалась старими радянськими методами керівництва і була лише частково модифікована представниками націонал-патріотичного сегменту. Фактично в нових умов незалежного державного будівництва в Україні не відбувся перехід до самодостатньої національної еліти, оскільки пріоритетним залишалось прагнення управляючого політичного класу до збереження власного привілейованого положення. Подальший розвиток української держави довів хибний шлях вітчизняних управлінців для консолідації суспільства, яке потрапило в залежність від політичного олігархату.

Одним з найбільш показових культурно-світоглядних протистоянь сучасної України є декілька десятирічне геополітичне коливання між західною та східною цивілізаційними традиціями. На жаль, після відродження незалежності в Україні зовнішня політика умовного “нейтралітету” себе не виправдала, оскільки досягти значних здобутків на шляху до зміцнення національної української державності не вдалося жодному циклу вітчизняних політичних еліт. Зрештою, обравши європейський вектор української політики, представники правлячої еліти повинні дієвими кроками довести раціоналістичність свого вибору. Так, В. Липинському завдяки своїй активній науковій і громадсько-політичній діяльності вдалося налагодити міцні комунікативні зв’язки між тодішньою Польщею та Україною. Незважаючи на складні внутрішні та зовнішні умови

розвитку державності на українських землях, цивілізаційне зближення українців і поляків за допомогою В. Липинського слугує орієнтиром для інтегративної зовнішньої політики сучасних представників правлячого прошарку в Україні.

Аналізуючи історіософську концепцію В.Липинського, помітним є розроблення вченим ефективного інституційного механізму організації матеріального та духовного життя суспільства. Центральним питанням у гармонізації духовно-релігійного сегменту українців є взаємовідносини між соціально-політичним інститутом держави та соціально-духовним – релігією. Український консерватор відстоює автономію між державою та церквою, заперечуючи крайні прояви державно-церковної взаємодії: політизації церкви чи домінування церковного авторитету над волею політичної еліти. Церква та держава повинні взаємодоповнювати один одного, в результаті чого складатимуться гармонійні відносини на суспільному рівні. Держава у своїй діяльності має спиратись на авторитет Церкви, яка сповідує споконвічні Закони Божі. У свою чергу, Церква функціонує у симфонії із загальною політичною волею правлячої еліти, турбуючись про збереження та примноження автентичних традицій українців. Загалом, В. Липинський закликав до консолідації церковно-духовного простору на українських землях, спираючись на засадничі положення громадянської релігії.

Церковні питання, які свого часу піднімав В. Липинський не втратили свої актуальності й у наш час. Нагальним питанням, що напряду впливає на характер самостійництва сучасної української державності є пошук шляхів і можливостей подолання розділення Православних Церков в Україні. Незважаючи на певні історичні, церковно-канонічні та суспільно-політичні розбіжності між різними православними конфесіями, сучасній українській громаді необхідно шукати дієвий механізм до консолідації православного церковного простору. Тільки в такому випадку українське суспільство буде консолідованим, а держава розвиватиметься у симфонії з традиційною українською національною ідеологією.

Наскрізним питанням у церковному бутті українського народу для В. Липинського є можливості встановлення автокефалії Українського Православ'я. В інституційному вимірі автокефальність Православної Церкви передбачає нового церковного патріархату, який зможе об'єднати православні церкви України, Білорусі та Росії. Враховуючи історичні обставини, патріарший стіл необхідно встановити у Києві, оскільки християнство східного церковного обряду бере свій початок на Русі ще з кінця X ст., саме зі столиці української держави. Фактично новий православний патріархат дозволить консолідувати церковний простір не лише на українських землях, але й загалом на європейському слов'янському Сході.

Отже, історіософська концепція В. Липинського, заснована на принципах консерватизму, не втратила своєї актуальності навіть на сучасному етапі. Проблеми з якими зіткнувся видатний український вчений у свою епоху є близькими до сучасних проблем України, тому

прослідковується загальна актуалізація традиціоналістських ідей мислителя в сучасних умовах. У першу чергу, слід відмітити конкретний механізм, розроблений В. Липинським для досягнення суспільної єдності та розбудови національної держави. Інституційною основою для загального успіху державного будівництва повинні слугувати національна аристократія та Помісна Православна Церква з патріаршим центром у Києві. Особливим завданням української еліти та народу має стати історичне прагнення до подолання православного розколу в сучасній Україні.

Слід відмітити, що в сучасній Україні, окрім трьох гілок християнства (православ'я, католицизму та протестантизму), на основі протестантизму виник неохристиянський рух, що репрезентований різноманітними місіями, новітніми церквами: Богородичною церквою, харизматичними об'єднаннями, Новоапостольською церквою, Церквою Христа, Церквою Ісуса Христа Святих останніх днів (мормонами), Церквою останнього заповіту (віссаріонівцями). Абсолютній більшості з них притаманні кілька спільних ознак, зокрема усі вони критикують ортодоксальне християнство як таке, що відійшло від початкових традицій, і проголошують свої релігійні утворення єдино істинними відроджувальними місіонерськими християнськими рухами. Усі згадані гілки релігії претендують на виняткове знання і єдино правильне тлумачення Біблії [5].

В останні десятиріччя в Україні набули широкого розповсюдження різноманітні секти та новітні релігійні утворення, які ставлять за мету залучення до своїх спільнот якомога більшої кількості адептів. Українське суспільство зараз перебуває у стані духовної кризи, що стає сприятливим ґрунтом для появи та доволі плідної діяльності релігійних об'єднань, результатом якої є трансформація від традиційної для українського народу християнської системи світобачення до псевдорелігійної та навіть псевдонаукової ідеології [7].

Сучасна людина втратила звичні опори в житті. Ідеологічний вакуум, що залишився у спадок від марксистсько-ленінської ідеології та охопив у післяперебудовний період пострадянський простір, став тим очевидним стимулом для сект та культів як зарубіжних, так і вітчизняних, який дав змогу швидко заповнити себе абичим. У релігійному житті країн СНД Православна Церква ще не була настільки сильною після десятиліть системного тиску з боку комуністичної ідеології, тому повільно відновлювалась, постійно шукаючи вільну ідеологічну нішу.

Проблема Церкви полягає в тому, що у ній практично немає системи "трансмисій", які передавали б енергію священників своїм парафіянам. У протестантів кожен парафіянин – це проповідник. У православних – далеко не кожен священник [7].

Релігієзнавець Людмила Филипович на основі досліджень зробила висновок, що з 900 опитаних прихильників нових релігійних течій традиційні для України релігії раніше сповідували лише 12. В цей же час в усьому світі стає помітною тенденція, коли традиційне віросповідання не завжди задовольняє сучасну людину. На думку експерта, це пояснюється тим, що

традиційні церкви не враховують інтелектуального рівня сучасника, який хоче не лише відчувати релігію, а й знати її. Зараз є багато людей, які цінують у традиційних церквах саме прихильність до старовини, прагнуть заглиблення у давні традиції, але не можна нав'язувати всім лише цю точку зору. “Традиційні церкви втрачають вагу в суспільстві, і багато в чому це відбувається тому, що сучасна людина не знає традицій свого народу, а її релігійний вибір – це не вибір на основі знання, а скоріше випадковість”, – підсумовує експерт Людмила Филипович [8].

Керівник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. Сковороди НАН України, президент УАР професор Анатолій Колодний з цього приводу зазначає, що прихильність до новітніх релігійних течій можна розглядати також як молодіжний феномен. “Молода людина шукає відповіді на запитання не про те, що буде колись, а як жити зараз – саме це традиційні церкви, як правило, оминають”, – зауважив Анатолій Колодний. Також традиційні церкви часто не задовольняють потреб сучасних людей у спілкуванні, інколи не проявляються у реальній допомозі через пасивність пастирів, у чому над ними мають перевагу нові релігійні течії. За словами А.Колодного, секти працюють не так на вертикаль “людина – Бог”, як на горизонталь “людина – людина” і “тут, на горизонталі, якраз і виграють у традиційних церков” [8].

Висновки. Сучасні пастирі повинні працювати дуже активно у всіх сферах життєдіяльності, оскільки новітні нетрадиційні течії працюють на збільшення кількості адептів, використовуючи для цього всі можливі засоби.

Література

1. Біблія. Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту : в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. – К. : Видання Київської Патріархії УПЦ КП, 2004. – 1407 с.
2. Горбатенко В. В'ячеслав Липинський і сучасні проблеми співвідношення традиції і модернізації / В. Горбатенко. – Житомир : Вид-во Євенка О., 2011. – Вип. 1. – С. 72–77.
3. Історія релігії в Україні : у 10-ти т. –Т. 10. Релігія і церква років незалежності України / за ред. А. Колодного та ін. – Київ; Дрогобич : Коло, 2003. – 612 с.
4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський. – Відень : Vuchdruckerei Carl Herrmann, 1926. – 580 с.
5. Неохристиянські рухи. На теренах поширення християнства виник також неоохристиянський рух, що репрезентований різноманітними місіями. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lektsii.com/1-3046.html>
6. Саган О. Вселенське Православ'я / О. Саган. – Київ, 2004. – 910 с.
7. Секти. Спілка православних журналістів. иКЕ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://spzh.news/ua/chelovek-i-cerkovy/48026-sekti-tse-vtecha-v-nikudi>
8. Хто і чому йде у секти та “новітні релігії”? Інститут релігійної свободи. CREDO : Сайт католицького суспільно-релігійного часопису. URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credo.pro/2010/08/31816>

Отримано 10.05.2018

Summary

Heletiuk Mykola. Main Aspects of Poly-Confessional Modern Ukraine From the View of Theology.

The article deals with the main aspects of poly-confessional life of modern religious organizations from the view of theology. It exposes the role of the main confessions and religious organizations which work in Ukraine and there meaning for spiritual life in modern Ukraine, and also the role of a priest in saving of Christian identity. An accent is made on modern means of influence on human souls and modern methods of Christianization.

Through the prism of theology it is analyzed the meaning of modern religious organizations and religions in society.

Keywords: *pastoral service, poly-confessional, sect, church, organization, religion.*